

УДК 17.035:61-051(477):614.253-043.83-057.875
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-1-45>

Юлія ЄВТУШЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7315-3337

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мікробіології, вірусології, імунології медичної фізики та інформатики
Державного закладу «Луганський державний медичний університет»
(Рівне, Україна) julia.evtyshenko@ukr.net

ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНА СПАДЩИНА ВІДОМИХ УКРАЇНСЬКИХ ЛІКАРІВ ЯК ПІДґРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджується вплив філософсько-етичних поглядів видатних українських лікарів на формування сучасної професійної культури майбутніх медиків. Метою дослідження є аналіз того, як історична спадщина української медицини сприяє становленню етичних засад професії в умовах сучасних викликів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження морально-етичних традицій української медицини в епоху стрімкої технологізації та змін суспільних цінностей, що ставлять перед медиками нові етичні дилеми. Науково-практична проблема полягає у пошуку шляхів інтеграції історичного досвіду в сучасну медичну освіту для забезпечення цілісного формування професійної культури майбутніх лікарів.

Розглянуто історичні етапи розвитку філософсько-етичних принципів професійної культури лікарів в Україні та визначено внесок таких постатей, як Микола Пирогов і Данило Заболотний, у формування морально-етичних норм медичної діяльності. Особливу увагу приділено науково-практичній проблемі збереження та актуалізації унікального досвіду української медицини в контексті технологізації галузі, трансформації суспільних цінностей і новітніх етичних дилем, пов'язаних із біотехнологіями та генною інженерією. Проаналізовано, як історичні традиції можуть бути інтегровані в сучасну систему медичної освіти для подолання розриву між минулим і сьогоденням, а також для розвитку комунікативної та етичної компетентності майбутніх лікарів. Обґрунтовано необхідність включення історико-етичних кейсів у навчальні програми медичних вишів. Зроблено висновки, що гуманізм, відповідальність і відданість суспільству, закладені українськими лікарями, залишаються основою професійної культури медиків. Запропоновано шляхи популяризації цієї спадщини через інноваційні методики викладання, які поєднують історичний досвід із сучасними технологіями. Окреслено перспективи дослідження впливу цифрової медицини на етичний ландшафт професії, зокрема на довіру між лікарем і пацієнтом та забезпечення рівного доступу до медичної допомоги.

Ключові слова: медична етика, професійна культура лікаря, етичні принципи, відомі українські лікарі, медична освіта, професійна відповідальність, моральні цінності.

Yuliia YEVTUSHENKO,

orcid.org/0000-0002-7315-3337

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Microbiology, Virology, Immunology,
Medical Physics and Medical Informatics
Lugansk State Medical University
(Rivne, Ukraine) julia.evtyshenko@ukr.net

THE PHILOSOPHICAL AND ETHICAL LEGACY OF FAMOUS UKRAINIAN DOCTORS AS A FOUNDATION FOR FORMING THE BASICS OF PROFESSIONAL CULTURE IN HIGHER MEDICAL EDUCATION STUDENTS

The article explores the influence of prominent Ukrainian physicians' philosophical and ethical views on forming the professional culture of future medical professionals. The study aims to analyze how the historical heritage of Ukrainian medicine contributes to the development of the ethical foundations of the medical profession in the face of modern challenges. The study's relevance stems from the necessity to preserve the moral and ethical traditions of Ukrainian medicine in an era of rapid technological advancement and shifting societal values, which pose new ethical dilemmas for medical professionals. The scientific and practical problem lies in identifying ways to integrate the historical experience into contemporary medical education to ensure the comprehensive development of the professional culture of future physicians. The study explores the historical development of philosophical and ethical principles in Ukraine's medical professional culture, emphasizing the roles of Mykola Pirogov and Danylo Zabolotny in establishing moral and ethical norms in medical practice.

Particular attention is paid to the scientific and practical issue of preserving and actualizing the unique experience of Ukrainian medicine in the context of technological advancements in the field, transformations in societal values, and emerging ethical dilemmas related to biotechnology and genetic engineering. The study analyzes how historical traditions can be integrated into the modern medical education system to bridge the gap between the past and present, as well as to develop the communicative and ethical competencies of future physicians. The importance of incorporating historical and ethical medical case studies into medical university curricula is justified. It is concluded that humanism, responsibility, and dedication to society, as established by Ukrainian physicians, remain the foundation of medical professional culture. Ways to popularize this heritage through innovative teaching methods that combine historical experience with modern technologies are proposed. The prospects for studying the impact of digital medicine on the ethical landscape of the profession, particularly in terms of trust between doctors and patients and ensuring equal access to medical care, are outlined.

Key words: medical ethics, professional culture of a physician, ethical principles, famous Ukrainian doctors, medical education, professional responsibility, moral values.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку медичної освіти в Україні актуалізує проблему збереження та практичного використання філософсько-етичної спадщини видатних українських лікарів у процесі формування професійної культури майбутніх медичних працівників. Одним із ключових викликів є ризик втрати унікального історичного досвіду, який сформував гуманістичні засади лікарської діяльності, в умовах стрімкої технологізації медичної галузі та трансформації суспільних цінностей. Цей процес ускладнює недостатня інтеграція етичних надбань вітчизняної медицини в сучасні освітні програми, що призводить до розриву між багатою історичною традицією та актуальними потребами професійної підготовки. Додаткової уваги потребує проблема адаптації етичних принципів, розроблених українськими медиками, до нових реалій медичної практики, зумовлених розвитком біотехнологій, трансплантології та генної інженерії.

Таким чином, проблема має багатоаспектний характер і вимагає комплексного підходу, який би поєднав теоретичне осмислення філософсько-етичних поглядів українських лікарів із розробкою практичних механізмів їх впровадження в систему вищої медичної освіти. Це необхідно для формування у здобувачів високого рівня професійної культури, що гармонійно поєднує кращі традиції вітчизняної медицини із сучасними міжнародними стандартами.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Внесок українських лікарів у формування філософсько-етичних основ професійної культури медиків привертає увагу дослідників історії медицини, медичної етики та освіти. Ця тема об'єднує вчених, які прагнуть розкрити витоки моральних принципів професії та збагатити сучасну медичну освіту історичним досвідом. Коваленко В. О. підкреслює роль Миколи Пирогова, чий новаторський підхід до навчання, реформування хірургії та етичних стандартів сформували гуманістичний напрям медицини, актуальний і сьогодні (Коваленко та ін., 2021: 199). Ярослав Ганіткевич аналі-

зує еволюцію медичної етики в Україні, показуючи, як діяльність видатних медиків може зміцнити моральну основу сучасних лікарів (Ганіткевич, 2009). С. Нечаїв простежує еволюцію етичних концепцій від Київської Русі до сьогодення, наголошуючи на адаптації традицій до сучасних викликів (Нечаїв, 2020: 90). А. М. Скрипніков пропонує методики інтеграції етичної спадщини в освіту, акцентуючи на підготовці високоетичних фахівців (Скрипніков та ін., 2021: 243). Л. В. Дудікова досліджує внесок Миколи Амосова та Олександра Богомольця, які заклали основи сучасної медичної етики, а В. І. Швець закликає розвивати ці традиції в освіті (Дудікова, 2018: 41; Швець, 2015).

Сучасні наукові публікації засвідчують зростання інтересу до внеску українських лікарів у формування філософсько-етичних засад професійної культури медиків. Однак залишається потреба в інтеграції цієї спадщини в вищу медичну освіту через ефективні педагогічні стратегії.

Мета статті – дослідити вплив філософсько-етичних поглядів відомих українських лікарів на формування основ професійної культури, а також показати, як ця історична спадщина впливає на формування професійної культури майбутніх медиків.

Виклад основного матеріалу. Лікар – це не просто професія, а покликання, що вимагає глибоких знань і високої моральної відповідальності, адже в його руках – здоров'я та життя пацієнтів. Історична спадщина української медицини є важливим орієнтиром для сучасних лікарів. Від народних цілителів Київської Русі до новаторських методик Пирогова, Амосова та Шалімова українська медицина завжди поєднувала професіоналізм із гуманізмом. Це цінний досвід, що формує нове покоління лікарів.

Справжній медик не лише володіє сучасними методами діагностики та лікування, а й будує довірливі стосунки з пацієнтами. В епоху цифрових технологій етичні принципи набувають нового значення, допомагаючи зберегти людяність у високотехнологічному медичному середовищі.

Сучасний український лікар стикається з численними викликами – медична реформа, пандемія, воєнні травми. Міцний етичний фундамент, сформований на основі історичних традицій, допомагає ефективно відповідати на них. Українська лікарська етика гармонійно поєднує національні традиції із сучасними міжнародними стандартами, зберігаючи емпатію та співчуття. Вона формувалася століттями – від порад монахів-лікарів до новаторських методів Пирогова та Амосова.

Етичні знання мають застосовуватися в реальних ситуаціях: при обмежених ресурсах, етичних дилемах чи конфліктах інтересів. Тому сучасна медична освіта активно впроваджує інтерактивні методи, етичні консиліуми та супервізії, що допомагають майбутнім фахівцям приймати рішення у складних обставинах.

Зв'язок із минулим відіграє ключову роль у формуванні моральної основи лікаря. Ідентифікуючи себе з видатними попередниками, здобувач вищої освіти засвоює їхні етичні принципи як частину власної професійної свідомості. Навчання має не лише передавати знання, а й надихати, розвиваючи усвідомлення моральної відповідальності перед суспільством.

Щоб глибше зрозуміти, як саме видатні українські лікарі вплинули на формування професійної культури, варто звернутися до їхніх біографій та наукових праць. Україна подарувала світові плеяду медиків, які зробили вагомий внесок у розвиток не лише медичної науки, але й медичної етики. Особливе місце серед них посідає **Микола Іванович Пирогов** (1810–1881) – видатний український лікар-хірург, анатом, педагог і основоположник військово-польової хірургії, чий внесок у формування філософсько-етичних основ медицини залишається неоцінним. М. І. Пирогов не просто розширив можливості хірургії, а й створив новий етичний підхід до лікарської професії, наголошуючи на важливості милосердя, співчуття та повазі до гідності та рівному праві всіх на медичну допомогу незалежно від національності чи соціального статусу.

Під час Кримської війни М. І. Пирогов запровадив систему сортування поранених, керуючись принципом «не нашкодь» і науковим підходом замість емоцій (Коваленко та ін., 2021: 182). Ці засади залишаються актуальними й під час сучасної війни в Україні, де медики щодня стикаються з масовими пораненнями і складними етичними дилемами. Як і М. І. Пирогов понад 170 років тому, українські лікарі змушені сортувати поранених в умовах обмежених ресурсів, керуючись тими ж принципами раціонального гуманізму. Війна, на

жаль, залишається універсальним випробуванням для медичної етики, а спадщина М. І. Пирогова продовжує бути дороговказом для медиків, які рятують життя на передовій.

Як педагог М. І. Пирогов відстоював необхідність критичного мислення, гуманності та відповідальності майбутніх лікарів, виступаючи за практичне спрямування медичної освіти. Його принцип «лікувати не хворобу, а людину» став основою сучасної медицини, а афоризм «Той, хто перестав вчитися, перестав бути лікарем» досі формує культуру постійного професійного зростання (Бойда, 2022: 41; Єхалов, 2021).

Внесок М. І. Пирогова у професійну культуру медиків полягає у створенні цілісної системи цінностей, що поєднує наукову точність із гуманізмом, етичну відповідальність із самовдосконаленням, практичні навички з філософським осмисленням. Завдяки йому образ лікаря постає як інтелектуала-гуманіста, для якого професія є служінням людству.

Данило Іванович Заболотний (1866–1929) – видатний український лікар, епідеміолог і мікробіолог, засновник інфекційної медицини в Україні, чия діяльність суттєво вплинула на формування філософсько-етичних основ професійної культури лікарів. Він поєднував наукові дослідження з глибоким усвідомленням моральної відповідальності лікаря перед суспільством. Д. І. Заболотний наголошував на важливості самовідданості лікаря у справі порятунку людських життів. Він вважав, що медична діяльність виходить за межі допомоги окремому пацієнту та має значний вплив на суспільство в цілому. Його наукова та практична робота демонструвала приклад відповідальності та відданості благу людей, що є ключовими цінностями медичної професії. Він наполягав на високих етичних стандартах у боротьбі з інфекційними хворобами, вбачаючи у медицині не лише наукову дисципліну, а й моральне покликання. Під час епідемій, зокрема холери, він ухвалював складні рішення, керуючись принципами «не нашкодь» та об'єктивності, демонструючи поєднання наукової точності з гуманістичними ідеалами (Скопенко та ін., 2005, с. 244).

Як талановитий педагог, Д. І. Заболотний прагнув передати наступним поколінням лікарів не лише професійні знання, а й усвідомлення їхньої соціальної ролі. Він вважав, що медична освіта має формувати не тільки компетентного спеціаліста, а й морально зрілу особистість. На його думку, медична етика повинна бути невід'ємною частиною підготовки лікаря, адже саме вона розвиває здатність до прийняття складних рішень і чуйність до страждань пацієнтів. Такий під-

хід дозволив йому закласти основи професійної культури, де моральний інтелект і співчуття стали такими ж важливими, як і технічні навички.

Внесок Данила Заболотного у формування філософсько-етичних основ професійної культури майбутнього лікаря важко переоцінити. Він створив цілісну систему принципів, що поєднують наукову точність із гуманістичними ідеалами. Його погляди, що підкреслювали повагу до життя та людської гідності як найвищих цінностей, і сьогодні залишаються важливими орієнтирами для медичних працівників. Заболотний уявляв лікаря як соціально відповідального інтелектуала, для якого служіння суспільству є не просто обов'язком, а покликанням. Ця концепція стала фундаментом сучасної медичної етики в Україні. Його спадщина продовжує надихати сучасних лікарів, нагадуючи, що справжня медицина – це гармонія знань і людяності.

Микола Михайлович Амосов (1913–2002) – видатний український кардіохірург, учений, письменник і мислитель, чия спадщина стала неоціненним внеском у медицину та формування філософсько-етичних основ професійної культури лікаря. Його діяльність поєднувала високу професійну майстерність із глибокою гуманістичною рефлексією, розкриваючи роль медика як служителя суспільству та захисника людського життя. М. М. Амосов підкреслював, що лікар повинен поєднувати професіоналізм із глибокою чутливістю до страждань пацієнтів. Його філософія базувалася на переконанні, що медик має не лише володіти високими компетенціями, а й виявляти щирі емпатію для полегшення болю та допомоги людям. Він вважав, що сенс життя полягає в рятуванні людей, виконанні складних операцій і навчанні інших лікарів чесній справі (Микола Амосов, 2023). Цей підхід не тільки рятував життя, а й надихав на осмислення моральної суті лікарської діяльності.

Одним із головних внесків М. М. Амосова в медичну етику стало його розуміння наукових досягнень як основи професійної відповідальності. Будучи піонером кардіохірургії та біокібернетики, він розробив методики, що рятували тисячі людей, але завжди наголошував, що компетентність – це не просто знання, а й усвідомлення меж своїх можливостей. Принцип, який полягає в тому, щоб робити все можливе, але при цьому визнавати свої обмеження, відображає його прагнення до чесності та відповідальності перед пацієнтом. Цей етичний орієнтир і досі слугує прикладом для сучасних медиків, які щодня стикаються з викликами складних рішень.

Питання етичних дилем у медицині М. М. Амосов розглядав через призму балансу між технологічним прогресом і людяністю. У своїй практиці він часто зіштовхувався з необхідністю вирішувати, чи варто ризикувати життям заради експериментальних методик. Його відповідь була простою, але глибокою: дотримуватися принципу «не нашкодь», але не уникати сміливих дій, якщо вони виправдані (Іванова, 2021). Цей підхід підкреслює його переконання, що технології мають слугувати людині, а не затьмарювати гуманістичну сутність медицини.

Філософія Миколи Амосова щодо лікарської професії ґрунтується на ідеї лікаря як творця здорового суспільства, який має не лише лікувати, а й запобігати захворюванням та сприяти формуванню здорових звичок. Ця думка стала основою його цілісного підходу до профілактичної медицини та виховання нації, що прагне до гармонійного життя. Його ідеї заклали підґрунтя для сучасної медицини, де профілактика й освіта є такими ж важливими, як і лікування.

Особливу увагу М. М. Амосов приділяв медичній освіті, вважаючи її ключем до формування професійної культури майбутніх лікарів. Він виступав за реформи, які б розвивали критичне мислення, моральну відповідальність і психологічну стійкість студентів. Його принципи, інтегровані в навчальні програми, як зазначають сучасні дослідники, сприяють вихованню емпатійних і стресостійких фахівців. М. М. Амосов прагнув бачити в кожному медикові не просто професіонала, а й людину з високим моральним інтелектом, здатну служити суспільству (Згурська, 2015).

Спадщина Миколи Амосова – це не лише вдосконалення хірургічної практики, а й цілісна етична концепція, що поєднує відповідальність, емпатію та прогрес. Він довів, що справжній лікар – це не тільки майстер своєї справи, а й філософ, гуманіст і педагог, який впливає на долю не лише окремих пацієнтів, а й цілого суспільства. Його ідеї залишаються актуальними й незамінними для формування професійної культури сучасних медиків, нагадуючи, що медицина – це мистецтво, де наука й людяність завжди йдуть пліч-о-пліч.

Володимир Аронович Хавкін (1860–1930) – видатний український бактеріолог, чий науковий досягнення назавжди змінили світову медицину завдяки розробці вакцин проти холери та чуми. Його життя стало уособленням самопожертви, професійної відданості та гуманістичних ідеалів, які лягли в основу філософсько-етичних принципів лікарської культури. В. Хавкін не просто рятував життя – він

заклав моральний фундамент для розуміння ролі медика у суспільстві (Бабенко, 2024). Видатний вчений вважав, що обов'язок лікаря – не лише лікувати, а й запобігати хворобам, навіть ціною власного життя, ставлячи здоров'я суспільства вище за особистий комфорт.

Спадщина Володимира Хавкіна – це не лише його вакцини, а й моральний приклад для лікарів. Він випробовував вакцини на собі, показуючи готовність до самопожертви, рятував бідні регіони, втілюючи гуманізм, і закладав основи сучасної вакцинації як учений. Хавкін довів, що медицина – це поєднання знань і моральної відповідальності. Його життя надихає медиків сприймати свою роботу як покликання, де наука й людяність ідуть поруч. Його внесок – урок самовідданості та любові до людей, що змінює світ.

Олександр Олександрович Богомолець (1881–1946) – видатний український лікар, фізіолог і науковий діяч, чий внесок суттєво вплинув на розвиток медичної етики та професійної культури лікарів. Його наукова діяльність охоплювала фізіологію, патофізіологію, геронтологію, ендокринологію та імунологію, але його вплив виходив за межі експериментальної науки – він заклад основи нового розуміння ролі лікаря в суспільстві. Вчений наголошував, що медицина – це не лише наука, а й мистецтво служіння людині, яке гармонійно поєднує наукову точність із гуманізмом і соціальною відповідальністю. Лікар-гуманіст за переконаннями, О. О. Богомолець мріяв збільшити тривалість людського життя і прославив Україну на весь світ. Його підхід до медицини передбачав не лише боротьбу з хворобами, а й дослідження старіння та пошук шляхів його уповільнення (Ясиницька, 2023).

Як президент Академії наук Української РСР і громадський діяч, він підкреслював відповідальність лікаря не тільки за здоров'я пацієнтів, а й за прогрес науки та суспільства загалом. Його діяльність сприяла формуванню образу медика як фахівця, який служить людям і водночас розвиває професійну культуру (Дупленко, 2018: 149).

О. О. Богомолець був не лише вченим, а й педагогом та організатором науки. Він створив школу патофізіологів і заснував кілька науково-дослідних закладів, що дало поштовх розвитку української науки (Шарлай, 2021: 39–40). Його міждисциплінарний підхід заклад фундамент цілісного розуміння медицини, поєднуючи біологічні, соціальні та психологічні аспекти.

Філософсько-етичні погляди вченого стали основою сучасної медичної етики, наголошуючи на обов'язку лікаря перед пацієнтом і суспіль-

ством. Спадщина Богомольця й досі впливає на професійну культуру медиків, де наукова точність поєднується з гуманізмом і моральною мудрістю.

Володимир Петрович Філатов (1875–1956) – видатний український офтальмолог, хірург і педагог, який не лише розробив новаторські методи лікування очних хвороб, а й заклад етичні основи професійної культури лікаря. Його діяльність інтегрувала гуманізм, моральну відповідальність і педагогічний підхід у медичну практику (Коваль, 2016: 19). У своїй практиці він демонстрував, як балансувати між науковим ризиком і моральною відповідальністю, приймаючи рішення на користь пацієнта.

Як педагог, В. П. Філатов виховував нове покоління лікарів, для яких етика стала основою професійного покликання. Глибокий гуманізм та тверда етична позиція дозволили йому у лікарській та науковій діяльності гармонійно поєднувати наукову точність із високою відповідальністю та щирою турботою про кожного пацієнта. Цей підхід став його безцінним внеском у становлення етичних принципів медичної професії, де співчуття та повага до людської гідності є основою.

В. П. Філатов бачив у медицині не просто науку, а високе мистецтво, що вимагає етичної зрілості. Його ідеї про відповідальність перед пацієнтом і суспільством залишаються актуальними й сьогодні, коли медицина долає нові етичні випробування. Його спадщина заклала підґрунтя для медичної практики, що гармонійно поєднує наукову досконалість і людське співпереживання.

Ілля Іллич Мечников (1845–1916) – видатний український біолог, мікробіолог, лікар і лауреат Нобелівської премії, який не лише заклад основи сучасної імунології, а й сформував етичні засади медичної професії. Він відкрив явище фагоцитозу та розробив фагоцитарну теорію імунітету, яка змінила уявлення про захисні механізми організму (Рогальчук, 2014: 131).

І. І. Мечников розглядав медицину крізь призму гуманізму, наголошуючи, що здоров'я людини залежить не лише від зовнішніх факторів, а й від внутрішньої гармонії. Його фагоцитарна теорія імунітету змінила уявлення про захисні механізми організму, а концепція ортобіозу підкреслила важливість способу життя для активного довголіття. Його погляди відображають сучасні підходи до психосоматичної медицини, які підкреслюють важливість гармонії між фізичним і ментальним станом як ключового чинника здоров'я.

І. І. Мечников також приділяв значну увагу вихованню майбутніх лікарів, вважаючи, що вони повинні бути не лише висококваліфікованими

фахівцями, а й моральними авторитетами. Він навчав студентів критичному мисленню, етичній відповідальності та глибокій повазі до пацієнта. Сучасна медична освіта значною мірою спирається на ці принципи, адже лікар сьогодення має володіти не тільки технологіями, а й мистецтвом комунікації, емпатією та моральною стійкістю.

Ілля Мечников зробив неоціненний внесок у медицину, що сягає далеко за межі його наукових відкриттів. Його ідеї про єдність науки, гуманізму та відповідальності залишаються актуальними й сьогодні, визначаючи професійну культуру сучасного лікаря. Багатогранна наукова спадщина Іллі Мечникова, представлена десятками фундаментальних праць, продовжує надихати нові покоління дослідників, зберігаючи свою актуальність у сучасному світі (Ілля Мечников, 2024).

Микола Дмитрович Стражеско (1876–1952) – видатний український лікар, терапевт, науковець, педагог і засновник вітчизняної кардіологічної школи. Його внесок у розвиток клінічної медицини, діагностики серцево-судинних захворювань та формування етичних основ професійної культури лікаря є неоцінним. Він поєднував глибокий науковий підхід із гуманістичними цінностями, виховуючи майбутніх лікарів не лише як фахівців, а й як відповідальних, емпатійних особистостей. М. Стражеско наголошував, що успіх лікаря визначається не лише глибиною знань, а й здатністю критично мислити, приймати виважені рішення та розуміти психологію пацієнта. Він підкреслював, що лікар має бачити в пацієнті не лише клінічний випадок, а передусім людину з унікальною історією, емоціями та страхами. Його підхід передбачав поєднання медичної експертизи з етикою та емпатією, що перегукується із сучасною пацієнт-орієнтованою медициною. Важливим аспектом його діяльності було розуміння подвійної відповідальності лікаря – перед пацієнтом і перед суспільством. Він вважав, що лікар повинен не тільки лікувати, а й навчати пацієнтів дбати про своє здоров'я. Саме ця ідея стала фундаментом сучасної профілактичної медицини. М. Стражеско також підкреслював, що емпатія та чесність є основою довіри між лікарем і пацієнтом, а байдужість у медицині неприпустима (Микола Стражеско).

Микола Стражеско заклав основу нової концепції лікаря, який поєднує в собі не лише високий рівень діагностичних навичок, а й здатність до аналітичного мислення, гуманізм і педагогічний підхід. Він наголошував на важливості відповідальності медика перед суспільством, що стало ключовим принципом сучасної медичної етики.

Значну увагу він приділяв профілактиці, вважаючи, що лікар має не тільки лікувати хвороби, а й сприяти зміцненню здоров'я людей через просвітницьку діяльність. Його ідеї продовжують впливати на професійну культуру медиків, формуючи комплексний підхід до медицини.

Українські вчені-медики зробили неоціненний внесок у розвиток клінічної медицини, впровадження інноваційних методів лікування та формування етичних засад лікарської діяльності. Їхні наукові досягнення не лише трансформували медичну практику, але й заклали міцний фундамент гуманістичного підходу до пацієнта, який є основою сучасної професійної культури лікаря.

Отже, внесок українських лікарів у формування філософсько-етичних засад професійної культури майбутнього лікаря важко переоцінити. Вони створили підґрунтя лікарської діяльності, де професіоналізм гармонійно поєднується з гуманізмом, відповідальністю та глибоким усвідомленням ролі лікаря в житті суспільства. Їхні наукові відкриття та етичні принципи й досі надихають нові покоління медиків, формуючи лікаря не лише як висококваліфікованого фахівця, а й як вдумливого мислителя, мудрого наставника та відданого захисника людського здоров'я. І хоча фундамент лікарської етики був закладений попередніми поколіннями, сучасний світ ставить перед медиками нові виклики, що вимагають постійного розвитку та адаптації професійної культури, які зображено нижче (рис. 1):

Рис. 1. Сучасні виклики, що стоять перед формуванням професійної культури майбутнього лікаря

Ці виклики вимагають від майбутніх лікарів не лише медичних знань, а й здатності адаптуватися до нових реалій, зберігати професіоналізм і відповідальність за будь-яких умов. З огляду на це, українські лікарські традиції, сформовані століт-

тями історії медицини, відіграють виняткову роль. Вони займають важливе місце в сучасній медичній освіті. Вплив видатних українських лікарів та їхні філософсько-етичні настанови формують не лише професіоналів, а й особистостей, здатних до глибокого морального осмислення своєї діяльності.

Традиції української медицини в сучасній освіті розвивають у майбутніх лікарів емпатію, гуманізм і моральні засади, підкреслюючи важливість поєднання науки з людяністю як основи професійної культури. Погляди видатних українських лікарів суттєво вплинули на сучасні етичні норми, формуючи фундамент для прийняття складних рішень, що впливають на життя пацієнтів.

Інтеграція історичних кейсів у навчання студентів-медиків – це не просто методика, а спосіб оживити абстрактні етичні принципи, наповнивши їх реальним контекстом і людськими історіями. Замість сухих концепцій, приклади з життя видатних українських лікарів допомагають здобувачам вищої освіти відчувати моральні дилеми на власному досвіді, формуючи їхню професійну ідентичність. Як це втілити на практиці? Проблемно-орієнтоване навчання (PBL) перетворює історичні кейси на живі дискусії, де здобувачі вищої освіти шукатимуть відповіді на реальні виклики минулого. Рольові ігри чи симуляції занурять їх у ситуації Пирогова чи Богомольця, даючи відчувати тиск часу й відповідальності. Порівняльний аналіз етичних дилем різних епох покаже еволюцію медицини, зберігаючи її суть. Біографічні проекти допоможуть здобувачам вищої освіти не лише пізнати життя великих лікарів, а й уявити себе на їхньому місці, формуючи власний професійний шлях.

Щоб історичні кейси не здавалися здобувачам вищої освіти відірваними від реальності, їх потрібно розглядати крізь призму сучасних викликів – наприклад, як етичні принципи Пирогова можуть допомогти в умовах масових катастроф сьогодні, або як Богомолець вирішував би дилеми пандемії XXI століття. Такий підхід не лише оживляє минуле, а й розвиває аналітичне мислення, допомагаючи здобувачам вищої освіти адаптувати вічні етичні принципи до реалій сьогодення.

Зберегти й інтегрувати етичну спадщину української медицини в освіту можна лише через системні кроки. Уявіть центри при університетах, де досліджують історію медичної етики, або міждисциплінарні курси, що поєднують медицину з філософією та історією. Щорічні конференції могли б збирати студентів і вчених для осмислення уроків минулого, а інтерактивні матеріали – віртуальні

музеї чи цифрові архіви – зробили б ці уроки доступними й захопливими. Етичні дебати, де здобувачі вищої освіти зважують історичні й сучасні дилеми, або проєкти на перетині дисциплін могли б дати новий погляд на спадщину українських лікарів. А створення документальних фільмів чи переклад ключових текстів іноземними мовами відкрило б цю традицію світові.

Це більше, ніж повага до минулого – це живий діалог, який дає відповіді на актуальні питання. Коли медицина дедалі більше покладається на технології, а людяність часом відступає на другий план, етична спадщина українських лікарів нагадує: у центрі професії завжди має бути людина. Впроваджуючи ці ідеї, ми не просто збережемо унікальну традицію, а й наповнимо її сенсом, що резонує з викликами сучасності. Історія перестане бути музейним експонатом – вона стане джерелом натхнення й етичного компасу для нових поколінь медиків.

Висновки. Аналіз історичних джерел показує, що основою професійної культури українських медиків стали гуманізм, відповідальність і відданість суспільству. Українські лікарі не лише зробили значний внесок у розвиток медичної науки, але й заклали високі етичні стандарти, які залишаються актуальними й сьогодні. Їхній гуманістичний підхід, що ґрунтується на повазі до людської гідності та співчутті до пацієнта, слугує невичерпним джерелом натхнення для сучасних лікарів, які прагнуть поєднати передові технології з людяністю. Сьогодні професійне виховання медиків неможливе без цього історичного фундаменту. Включення кейсів із життя таких лікарів у навчальні програми допомагає здобувачам вищої освіти не просто засвоювати етику, а відчувати свою місію. Аналіз їхніх рішень – наприклад, як Пирогов сортував поранених чи як Заболотний зупиняв чуму – загострює розуміння моральних дилем і зміцнює професійну ідентичність. Тож популяризація цієї спадщини – не просто данина минулому, а спосіб готувати лікарів, які поєднують знання з емпатією. Саме такі професіонали здобувають довіру суспільства, яке чекає від медицини не лише майстерності, а й людського тепла.

Цікавою перспективою бачиться вивчення, як сучасні технології – штучний інтелект, генетична інженерія, телемедицина – змінюють етичний ландшафт професії. Як вони впливають на довіру між лікарем і пацієнтом? Чи може цифрова медицина гарантувати конфіденційність і рівний доступ до допомоги? Ці питання відкривають новий діалог між традиціями та майбутнім.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко А. Володимир Хавкін. Одесит, який врятував мільйони людей. *Куншт*. 2024. URL: https://kunsht.com.ua/articles/volodymyr-khavkin-odesyt-iakyy-vriatuvav-milyony-liudey?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.03.2025).
2. Бойда А. В. Науково-педагогічна спадщина Миколи Пирогова в контексті сучасних освітніх реформ в Україні : дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. Івано-Франківськ, 2022. 137 с.
3. Ганіткевич Я. В. Внесок українських лікарів у світову медицину. *Український медичний часопис*. 2009. 4 (72) – VII/VIII. С. 110–115.
4. Дудікова Л. В. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів у медичних університетах: теорія і практика: монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 488 с.
5. Дупленко Ю. Олександр Богомолець (1930–1946): зусилля Академії наук для вирішення завдань індустріалізації та перемоги у війні. *Президенти Академії наук України за 100 років її існування: науково-організаційний внесок в прогрес фундаментальної науки* : монографія / за заг. ред. В. Савчук. Київ, 2021. С. 147–157.
6. Єхалов В. В. Педагогічна спадщина Миколи Івановича Пирогова. Газета «Новини медицини та фармації». 2021. № 13 (770). URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/51231> (дата звернення: 01.03.2025).
7. Згурська М. П. Микола Амосов: бібліографія / пер. з рос. Л. Кічила. Харків : ПЕТ, 2015. 127 с.
8. Іванова С. М. Микола Амосов – геній. Я свідомо йду на ризик заради порятунку життя. 2021. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/mykola-amosov-henii-ya-svidomo-idu-na-ryzyk-zarady-poriatunku-zhyttia-48380.html> (дата звернення: 03.03.2025).
9. Ілля Мечников – біографія та шлях до великих наукових відкриттів. 2024. URL: <https://kharkiv-day.com/illya-mechnikov/> (дата звернення: 03.03.2025).
10. Коваленко В. О., Гумінський Ю. Й., Тихолаз В. О., Коваленко Т. П., Коваленко С. В., Кондор Ю. Ю. Сучасні аспекти вкладу М. І. Пирогова в розвиток суспільства, педагогіки, медицини та анатомії людини. *Вісник проблем біології і медицини*. 2021. Вип. 3 (161). С. 199–208. DOI: 10.29254/2077-4214-2021-3-161-199-208.
11. Коваленко Л. Г., Юкальчук М. І., Антощук К. Ф. Внесок М. І. Пирогова у формування основних принципів медичного забезпечення військ і системи управління медичною службою на війні. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2021. Т. 25, № 1. С. 181–186. DOI: 10.31393/reports-vnmmedical-2021-25(1)-32.
12. Коваль І. М. Золоті імена Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, (1865–2015) : наук. довідник. Одеса : Одеський нац. ун-т, 2016. 205 с.
13. Нечаїв С. Тисячоліття української медицини як шлях до лікарського самоврядування: київський вимір. *Українські медичні вісті*. 2020. № 2. С. 89–99. DOI: <https://doi.org/10.32471/umv.2709-6432.85.745>.
14. Київський національний університет імені Тараса Шевченка : незабутні постаті / Скопенко В. В., Третяк О. В., Губерський Л. В. та ін. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2005. 464 с.
15. Микола Амосов: штрихи до портрету. 2023. URL: <https://tsdavo.gov.ua/novyny/mykola-amosov-shtryhy-do-portretu-do-110-yi-richnychi-iz-dnya-narodzhennya-mykoly-amosova-6-grudnya-1913-12-grudnya-2002-likarya-vchenogo-akademika-gromadskogo-diyacha/> (дата звернення: 02.03.2025).
16. Микола Стражеско. І. Велике серце. *Українформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2602915-mikola-strazhesko-i-velike-serce.html> (дата звернення: 04.03.2025).
17. Рогальчук Л. З безмежною вірою в силу науки: до 170-річчя від дня народження І. Мечникова (1845–1916) Дати і події: перше півріччя 2015 : календар знаменних дат. Київ, 2014. № 1 (5). С. 130–133.
18. Скрипніков А. М., Гринь К. В., Гринь В. Г. Значення лікарської етики й деонтології у формуванні особистості майбутнього лікаря. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 25 березня 2021 р. Полтава, 2021. С. 242–244. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/15443>
19. Шарлай Н. М. Науково-педагогічна діяльність богомольця олександра олександровича (1881–1946 pp.) : дис...канд. пед. наук : 13.00.01 / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. 219 с.
20. Швець В. І. Розвиток медицини (XIX–XX ст.) на теренах України. Блог Буковинського державного медичного університету. Чернівці. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/3366-rozvitok-meditsini-xix-xx-st-na-terenah-ukraini/> (дата звернення 01.03.2025).
21. Ясиницька Н. Олександр Богомолець. «Для нього наука була нареченою, а життя – служіння людям». Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. 2023. URL: <https://www.lib.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=5&idg=261> (дата звернення: 04.03.2025).

REFERENCES

1. Babenko, A. (2024). Volodymyr Khavkin. Odesyt, yakyi vriatuvav miliony liudei [Volodymyr Khavkin. An Odessan who saved millions of people]. *Kunsht* 2024. Retrieved from https://kunsht.com.ua/articles/volodymyr-khavkin-odesyt-iakyy-vriatuvav-milyony-liudey?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
2. Boida, A.V. (2022). Naukovo-pedahohichna spadshchyna Mykoly Pyrohova v konteksti suchasnykh osvitykh reform v Ukraini [Scientific and pedagogical heritage of Mykola Pirogov in the context of modern educational reforms in Ukraine]. *Master's thesis*. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka [in Ukrainian].
3. Hanitkevych, Ya.V. (2009). Vnesok ukrainskykh likariv u svitovu medytsynu [Contribution of Ukrainian doctors to world medicine]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys – Ukrainian medical journal*, 4 (72), VII/VIII, 110–115 [in Ukrainian].

4. Dudikova, L.V. (2018). *Formuvannia profesiino-etychnoi kompetentnosti maibutnikh likariv u medychnykh universytetakh: teoriia i praktyka [Formation of professional and ethical competence of future doctors in medical universities: theory and practice]*. Vinnytsia : TOV «TVORY» [in Ukrainian].
5. Duplenko, Yu. (2021). Oleksandr Bohomolets (1930–1946): zusyllia Akademii nauk dlia vyryshennia zavdan industrializatsii ta peremohy u viini [Oleksandr Bohomolets (1930–1946): The efforts of the Academy of Sciences to solve the problems of industrialization and victory in the war]. *Prezidynty Akademii nauk Ukrainy za 100 rokiv yii isnuvannia: naukovo-orhanizatsiyni vnesok v prohres fundamentalnoi nauky – Presidents of the Academy of Sciences of Ukraine for 100 years of its existence: scientific and organizational contribution to the progress of fundamental science* (pp. 147–157). Kyiv [in Ukrainian].
6. Yekhalov, V.V. (2021). Pedahohichna spadshchyna Mykoly Ivanovycha Pyrohova [Pedagogical heritage of Nikolai Ivanovich Pirogov]. *Hazeta «Novyny medytsyny ta farmatsii» – Newspaper “News of Medicine and Pharmacy”*, 13 (770). Retrieved from <http://www.mif-ua.com/archive/article/51231> [in Ukrainian].
7. Zghurska, M.P. (2015). *Mykola Amosov [Mykola Amosov]*. (L. Kitsyla, Trans). Kharkiv: PET [in Ukrainian].
8. Ivanova, S.M. (2021). *Mykola Amosov – henii. Ya svidomo ydu na ryzyk zarady poriatunku zhyttia [Mykola Amosov is a genius. I consciously take risks to save lives]*. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/blogs/mykola-amosov-henii-ya-svidomodu-na-ryzyk-zarady-poriatunku-zhyttia-48380.html> [in Ukrainian].
9. Illia Mechnikov – biohrafia ta shliakh do velykykh naukovykh vidkryttiv [Ilya Mechnikov - biography and path to great scientific discoveries]. (2024). Retrieved from <https://kharkiv-day.com/illya-mechnikov/> [in Ukrainian].
10. Kovalenko, V.O., Huminskyi, Yu.Y., Tykholaz, V.O., Kovalenko, T.P., Kovalenko, S.V., & Kondor, Yu.Yu. (2021). Suchasni aspekty vkladu M. I. Pyrohova v rozvytok suspilstva, pedahohiky, medytsyny ta anatomii liudyny [Modern aspects of Pirogov's contribution to the development of society, pedagogy, medicine and human anatomy]. *Visnyk problem biologii i medytsyny – Bulletin of biology and medicine problems*, 3 (161), 199–208. DOI: 10.29254/2077-4214-2021-3-161-199-208 [in Ukrainian].
11. Kovalenko, L.H., Yukalchuk, M.I., & Antoshchuk, K.F. Vnesok M. I. (2021). Pyrohova u formuvannia osnovnykh pryntsyviv medychnoho zabezpechennia viisk i systemy upravlinnia medychnoiu sluzhboiu na viini [Pirogov's contribution to the formation of the basic principles of medical support of troops and the system of medical service management in war]. *Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho medychnoho universytetu – Bulletin of Vinnytsia National Medical University*, Vol 25, 1, 181–186. DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2021-25(1)-32 [in Ukrainian].
12. Koval, I.M. (2016). *Zoloti imena Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnikova (1865–2015) [Golden names of the I. I. Mechnikov Odesa National University (1865–2015)]*. Odesa: ONU [in Ukrainian].
13. Nechaiv, S. (2020). Tysiacholittia ukrainskoi medytsyny yak shliakh do likarskoho samovriaduvannia: kyivskiy vymir [Millennium of Ukrainian medicine as a way to medical self-government: Kyiv dimension.]. *Ukrainski medychni visti – Ukrainian medical news*, 2, 89–99. DOI: <https://doi.org/10.32471/umv.2709-6432.85.745> [in Ukrainian].
14. Skopenko, V.V., Tretiak, O.V., Huberskyi L. V. et al. (2005). *Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka : nezabutni postati [Taras Shevchenko National University of Kyiv : unforgettable figures]*. Kyiv: KNU im. T. Shevchenko [in Ukrainian].
15. Mykola Amosov: shtrykhy do portretu [Mykola Amosov: touches to a portrait]. 2023. Retrieved from <https://tsdavo.gov.ua/novyny/mykola-amosov-shtrykhy-do-portretu-do-110-yi-richnyczy-iz-dnya-narodzhennya-mykoly-amosova-6-grudnya-1913-12-grudnya-2002-likarya-vchenogo-akademika-gromadskogo-diyacha/> [in Ukrainian].
16. Mykola Strazhesko. 1. Velyke sertse [Mykola Strazhesko. 1. A big heart]. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2602915-mikola-strazhesko-1-velike-serce.html> [in Ukrainian].
17. Rohalchuk, L. (2014). *Z bezmezhoiu viroiu v sylu nauky: do 170-richchia vid dnia narodzhennia I. Mechnikova (1845–1916) Daty i podii: pershe pivrichchia 2015: kalendar znamennykh dat [With boundless faith in the power of science: to the 170th anniversary of the birth of I. Mechnikov (1845–1916) Dates and events: first half of 2015: calendar of significant dates]*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Skrypnikov, A.M., Hryn, K.V., & Hryn, V.H. (2021). Znachennia likarskoi etyky y deontologii u formuvanni osobystosti maibutnoho likaria [The importance of medical ethics and deontology in the formation of the personality of the future doctor]. Proceedings from navch.-nauk. konf. z mizhnar. uchastiu “Realii, problemy ta perspektyvy vyshchoi medychnoi osvity” – Educational and scientific conference with international participation “Realities, problems and prospects of higher medical education” (pp. 242–244). Poltava URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/15443> [in Ukrainian].
19. Sharlai, N.M. (2021). Naukovo-pedahohichna diialnist bohomolets oleksandra oleksandrovycha (1881–1946) [Scientific and Pedagogical Activity of Bogomolets Oleksandr Oleksandrovych (1881–1946)]. *Candidate's thesis*. Poltava: Poltavskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
20. Shvets, V.I. Rozvytok medytsyny (XIX–XX st.) na terenakh Ukrainy [Development of medicine (XIX–XX centuries) in Ukraine]. *Bloh Bukovynskoho derzhavnoho medychnoho universytetu – Blog of Bukovinian State Medical University*. Chernivtsi. Retrieved from <https://www.bsmu.edu.ua/blog/3366-rozvytok-medsini-xix-xx-st-na-terenah-ukraini/> [in Ukrainian].
21. Yasynytska, N. (2023). Oleksandr Bohomolets. «Dlia noho nauka bula narechenoiu, a zhyttia – sluzhinnia liudiam» [Oleksandr Bohomolets. “For him, science was a bride, and life was a service to people.”]. *Dnipropetrovska oblasna universalna naukova biblioteka im. Pervouchyteliv slovianskykh Kyryla i Mefodiia – Dnipro Regional Universal Scientific Library named after the Slavic First Teachers Cyril and Methodius*. Retrieved from <https://www.lib.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=5&idg=261> [in Ukrainian].